

старший викладач кафедри прикладної лінгвістики, Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), natali.shamanova@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ ЛІНГВІСТАМ І СТУДЕНТАМ ЮРИСТАМ (ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ)

Розглянуто особливості навчання латинської мови студентів різних спеціальностей, зокрема прикладної лінгвістики та права. Проаналізовано загальні аспекти та відмінності у змісті та цілях навчання латини. Показано роль латинської мови як одного з фундаментальних елементів гуманітарної освіти.

Ключові слова: латинська мова, гуманітарна освіта, лінгвістична компетенція, юридична термінологія.

Латинська мова – це мова племені, яке жило на території Апеннінського півострова і заселяло область Лаціум (Lacium), столицею якої було місто Рим (Roma). На початку нашої ери у результаті численних завоювань римлян (латинян) далеко за межами названої території склалася Римська імперія. Мови підкорених племен протягом майже п'яти століть зазнавали значного впливу латинської мови, завдяки розвитку римської культури, освіти, політики тощо. На основі латинської мови протягом декількох століть виникали нові національні мови, об'єднані сьогодні в групу романських (італійська, іспанська, французька, румунська, португальська та ін.). Проте до XVIII ст. в Європі (й на території сучасної України) латинська мова практично виходить із повсякденного вжитку і є символічно «мовою науки»: нею читалися лекції, писалися наукові праці, трактати, поезії. Цілком логічним є той факт, що подальший розвиток європейських національних мов відбувався під впливом латинської мови. Тому в лексиці більшості європейських мов є значна кількість латинізмів, а в світовій літературі – латинських афоризмів. Найбільше їх у

романських мовах (у французькій – 80-90%, італійській – 70-80%), з германських мов найбільше їх в англійській – до 75%. Отже, історія розвитку європейських мов фактично є історією еволюції латинських слів і мовних конструкцій.

Звичайно, зазначене обґрунтовує важливість і актуальність ознайомлення з основами латинської мови тих, хто досліджує мови і літературу, лінгвістів, студентів філологічних факультетів.

Сьогодні місце латинської мови в системі вищої освіти пов'язано із зрозумінням її історичної ролі як міжнародної мови науки. Практика використання латинської мови в якості міжнародної мови науки, а також як мови літературної творчості, продовжує гуманітарну традицію і характеризує динаміку розвитку латинської мови на сучасному етапі.

Проблема викладання латинської мови існувала ще з кінця XIX ст. Ще з тих часів почалися дискусії що до необхідності вивчення цієї «мертвої» мови, кількості годин, відведених на її вивчення, надання латині першорядного чи другорядного значення, методів викладання, тощо. Аналіз наукової літератури показує, що методичним аспектам викладання латинської мови присвячено праці Й. Кобіва, Н. Кацман; теоретичне обґрунтування та практичне використання взаємозіставного методу в навчанні граматики класичних мов розкрито у Л. Звонської-Денисюк та В. Шовкового; компетентний підхід у сучасній освіті опрацьовували І. Козубовська, О. Пошетун та інші вчені.

Сучасна Вища школа презентує латину як навчальну дисципліну, що володіє могутнім потенціалом професійної спрямованості, а тому й не дивно, що її викладання здійснюється на різних спеціальностях вищих навчальних закладах України: студентам іноземної філології, історикам, юристам тощо. Особливості викладання латинської мови студентам-філологам і студентам інших спеціальностей визначені вимогами до обов'язкового мінімуму змісту даної дисципліни освітнього стандарту за спеціальністю. Так, для студентів спеціальності «Прикладна лінгвістика» мета вивчення дисципліни полягає у тому, щоб продемонструвати на прикладі «мертвої» (сталої) мови можливі шляхи розвитку сучасних мов та навчити студентів вмінно розуміти та

пояснювати мовні явища, осмислювати процеси взаємодії, соціальних та мовних факторів, усвідомлювати механізми, що ведуть до збагачення словникового складу, шляхом порівняння засобів передачі змісту в різних мовах. Також важливою метою вивчення латинської мови є збагачення культурологічного світорозуміння, що досягається шляхом читання та перекладу оригінальних античних та пізніших літературних творів, та адаптованих текстів міфологічного та історичного змісту.

Завдання дисципліни передбачає оволодіння студентами системою теоретичних знань з латинської мови, зокрема: про граматичну структуру, словниковий склад, стилістичні явища; оволодіння практичними навичками з перекладу (з латинської), інтерпретування, словотвору.

Після вивчення дисципліни студенти мають знати основні граматичні та стилістичні правила будови речення та його складових, близько 1000 лексичних одиниць, студентський гімн «Gaudeamus», не менше за 100 сталих виразів (фразеологізмів наукового та загальнонавчального змісту та крилатих виразів); вміти прочитати, перекласти та проаналізувати текст (відомий – без словника, невідомий – зі словником); пояснювати та узагальнювати найбільш важливі та актуальні явища мови та мати уявлення про історію латинської мови та особливості кожного етапу розвитку мови; основи латинської метрики та основні пам'ятки латинської писемності та латиномовної літератури; значення латини в історії європейської культури та її вплив на формування національних літературних мов Європи і створення інтернаціональної науково-технічної лексики.

В результаті вивчення дисциплін студенти спеціальності «Прикладна лінгвістика» набувають наступні компетенції: соціокультурну компетенцію (ступень ознайомлення з соціально-культурними особливостями латинської мови та культури); соціолінгвістичну компетенцію (вміння використовувати мовні одиниці в залежності від ситуації спілкування та культурних традицій; загальнонаукову компетенцію оволодіння навичками науково-пошукової роботи в лінгвістиці; формування системного уявлення про загальні риси та мовні особливості стародавньої культури; оволодіння методами пошуку,

аналізу та обробки мовних даних; наукову-методична компетенцію (оволодіння методикою вивчення мовних матеріалів в галузі стародавніх мов та культур та їх практичного використання в професійній діяльності).

Латинська мова є спеціальною лінгвістичною дисципліною, яка дає можливість не тільки розширити загальнолінгвістичний світогляд студентів, а і сприяти аналітичному підходу до вивчення сучасної іноземної мови. Відповідно основою вивчення курсу латинської мови для студентів-лінгвістів є засвоєння системи латинської граматики у зіставленні з граматиною сучасної іноземної мови (англійської, німецької, французької) та необхідного лексичного мінімуму, який включає найбільш вживані слова латинської мови, які є в той же час продуктивними в формуванні словника багатьох сучасних мов та міжнародної термінології.

В процесі вивчення курсу латинської мови реалізуються міжпредметні зв'язки з такими дисциплінами загально-лінгвістичного циклу, як вступ до мовознавства (поняття мови і мовлення, синтетичні та аналітичні мови), історія мови (мовні контакти, запозичення з латинської мови), теоретична граMATика (морфологія, синтаксис, словотвір), світова література (зокрема антична література та література Відродження).

Робота студентів на заняттях з латинської мови включає вивчення та аналіз основних граматичних явищ, передбачених програмою з латинської мови для вищих навчальних закладів та виконання вправ, що ілюструють вживання певного граматичного матеріалу з відповідними методичними вказівками.

Більшість речень у вправах складається з крилатих висловів, вибраних з праць відомих вчених, творів української, російської, англійської, німецької та французької художньої літератури. Робота над текстами дозволяє повторити вивчений граматичний матеріал та розвивати вміння читати оригінальні латиномовні твори.

При опрацюванні лексичного матеріалу студенти засвоюють латинську лексику і постійно співставляють латинські та іншомовні одиниці, сучасних європейських мов.

Багато слів латинського походження є і в українській мові: студент,

лаборант, доцент, професор, декан, аудиторія, лабораторія, абітурієнт та ін. Завдяки дуже чіткій і строго логічній побудові граматики, латинська мова не лише збагачує філологічні знання, а й розвиває уміння та навички логічного мислення.

Читаючи іншомовну чи українську або російську художню літературу, студенти натрапляють на латинські крилаті вислови без перекладу й пояснень, нерідко навіть газетах, розрахованих на найширшу аудиторію: «персона нон грата», «тера інкогніто», «воленс-ноленс», «альма-матер» і тому подібні. Для тих, хто не знає їхнього значення вони ніби зайві. А тим часом крилаті вислови у стислій формі містять глибокий зміст, який розкривається лише після перекладу та з'ясування історичних умов виникнення кожного вислову зокрема. Тому, важливим аспектом викладання латинської мови є аналіз, переклад, запам'ятовування та історичний коментар до крилатих висловів.

Це формує та реалізує культурологічний аспект курсу латинської мови у студентів-лінгвістів. Багато крилатих висловів потребують різного роду екстралінгвістичних пояснень і дозволяє приохотити студентів до скарбниць античної літератури.

Однак, виходячи з досвіду роботи зі студентами-лінгвістами, необхідно підкреслити, що для досягнення вище зазначених цілей викладання латинської мови треба перш за все визначити статус цієї мови не як певної комунікативної системи, яка орієнтована на реальне використання, а як на важливий предмет загальнолінгвістичного змісту, підчас вивчення якого основним вважається не практичне використання, як певних сучасних мов, а розуміння граматики, аналіз лексичних одиниць, читання та переклад текстів, етимологічний та термінологічний аналіз, тим більше, що про втілення латини в реальних мовленнєвих ситуаціях мова не йде.

Що стосується викладання латинської мови студентам-юристам, то треба зазначити, що ця дисципліна є необхідною частиною професійної підготовки правознавців в усьому світі. Загальнокультурне значення латинської мови робить її класичним елементом юридичної освіти. Європейську правову науку з латинською мовою пов'язує кілька причин. По-перше, термінологія

юриспруденції значною мірою сформована на основі латинської лексики. По-друге, за допомогою латинської мови майбутні юристи можуть більш повно та глибоко вивчити курс римського права. Знайомство з римським правом, яке засновано на читанні першоджерел в оригіналі, вчить юриста виражати свої думки, дає йому багато понять і навичок, які збагачують його професійне мислення.

Отже, метою дисципліни «Латинська мова» є підготовка майбутніх юристів на основі знання латинської мови до сприйняття спеціальних юридичних дисциплін, читання правознавчої літератури і розуміння міжнародної наукової та правової термінології. Оскільки латина – це перш за все мова римського права, без знання основ римського права неможливо зрозуміти сучасне право багатьох країн Європи та Америки.

Завданням дисципліни є засвоєння граматичного матеріалу латинської мови, оволодіння базовим лексичним запасом, особливо загальновизнаними латинськими афоризмами, висловлюваннями, термінами, а також сформування загального уявлення про давньоримську цивілізацію та культуру, знання прізвищ та творів видатних римських юридичних, політичних діячів та ораторів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент юрист має знати основні граматичні категорії частин мови; базовий лексичний запас виразів повсякденного та науково обігу; порядок слів у простому та складному реченнях; крилаті вирази та юридичну термінологію; видатних римських правових діячів та назви їх творів та вміти вільно володіти міжнародною науковою та правовою термінологією, а також фразеологією, щоб свідомо використовувати їх у своїй професійній діяльності; читати та перекладати юридичні тексти; сприймати спеціальні юридичні дисципліни.

Виходячи із специфіки вивчення латинської мови на юридичній спеціальності, значну увагу на заняттях приділено вивченню латинської лексики, найуживанішої в юридичних текстах, як невід'ємної частини інтернаціонального словникового фонду. Програма розрахована на вивчення латинської мови в одному семестрі, тому курс містить граматичний матеріал в

максимально спрощеній формі, при цьому враховується також відсутність у студентів попередньої філологічної підготовки. Поза увагою залишається блок тем, присвячений синтаксису інфінітивних конструкцій та складним підрядним реченням, як найбільш складний матеріал для розуміння.

Але великий інтерес викликає робота з фоновими коментарями до цитат римських юристів та персоналіями. Тобто, під час перекладу та аналізу афоризмів, крилатих виразів, цитат римських юристів студенти дають відповідне пояснення та роблять повідомлення про них. Це сприяє підвищенню культурного рівня студентів та укріплює їх мотивацію.

В основну методики викладання курсу латинської мови для юристів покладено наступні принципи: професійно-орієнтований підхід, системний аналіз зв'язків між латиною та сучасними європейськими мовами, оптимальне співвідношення всіх видів діяльності вивчення теоретичного матеріалу, виконання граматичних вправ, граматичний аналіз та переклад, читання та переклад текстів, заучування латинських юридичних висловів і термінів.

Отже, підсумовуючі вищесказане, можна стверджувати, що незважаючи на певні особливості викладання латинської мови студентам філологічної (лінгвістика) і нефілологічної (право) спеціальності, ефективне вивчення латини відбувається за наступних умов:

1. студенти добре засвоюють матеріал тільки тоді, коли їм зрозуміло суть кожного виду діяльності;
2. складні завдання розбиваються на компоненти та вивчаються за принципом збільшення складності;
3. оволодіння граматичним аналізом досягається за допомогою практики;
4. практика найбільш ефективна за обов'язковою умовою концентрації уваги на певному компоненті мови;
5. наявність зворотного зв'язку;
6. зусилля викладача, щоб студенти з нетерпінням чекали занять і прагнули оволодіння латинської мови як інструмента пізнання світової культури.

Література

1. **Кацман, Н. Л.** Методика преподавания латинского языка / Н. Л. Кацман. – М. : Владос, 2003. – 256 с.
2. **Скорина, Л. П.** Латинська мова для юристів / Л. П. Скорина, Л. П. Чуракова. – К. : Атика, 2010. – 416 с.
3. **Шовковий, В. М.** Латинська мова : підручник / В. М. Шовковий. – К. : Знання, 2006. – 711 с.
4. **Ярхо, В. Н.** Латинский язык / В. Н. Ярхо, В. И. Лобода. – М. : 1998. – 384 с.

References

1. Katzman N. L. Metodika prepodavaniya latinskogo yazyka [Methods of Teaching Latin]. Moscow, Vlados Publ., 2003. 256 p.
2. Skoryna L. P., Churakova L. P. Latynska mova dlya yurystiv [Latin for Law Students]. Kyiv, Atika Publ., 2010. 416 p.
3. Shovkovuyi V. M. Latynska mova [Latin Language]. Kyiv, Znaniya Publ., 2006. 711 p.
4. Yarho V. N., Loboda V. I. Latynski yazyk [Latin Language]. Moscow, 1998. 384 p.

Shamanova N. Ye., Senior Lecturer of the Department of Applied Linguistics, Educational and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), natali.shamanova@gmail.com

The peculiarities of teaching Latin to the students of linguistic and law departments (from the work experience)

The peculiarities of teaching Latin to the students of different specialities have been considered general aspects and differences in teaching future linguists and lawyers are analyzed. The role of Latin as one of the fundamental elements in humanitarian education is shown.

Keywords: *Latin language, humanitarian education, linguistic competence, law terminology.*

*Шаманова Н. Е., старший преподаватель кафедры прикладной лингвистики,
Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета
кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев),
natali.shamanova@gmail.com*

Особенности преподавания латинского языка студентам лингвистам и студентам юристам (из опыта работы)

Рассмотрены особенности обучения латинскому языку студентов различных специальностей, в частности прикладной лингвистики и права. Проанализированы общие аспекты и различия в содержании и целях обучения латыни. Показана роль латинского языка как одного из фундаментальных элементов гуманитарного образования.

Ключевые слова: латинский язык, гуманитарное образование, лингвистическая компетенция, юридическая терминология.